

Lilita Seimuškāne

**Vadībzinātnes doktora zinātniskais grāds (LU)
sabiedrības vadībā**

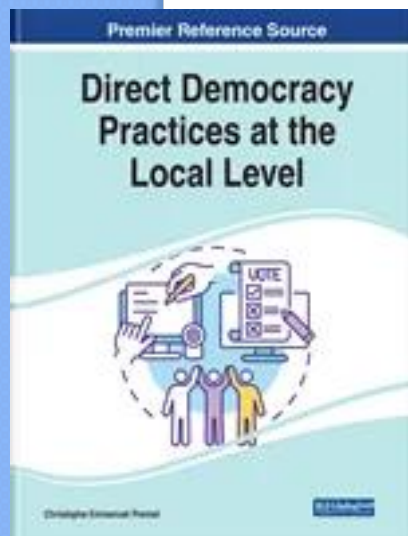
**Promocijas darbs «Iedzīvotāju līdzdalība
lēmumu pieņemšanas procesā pašvaldībās
Latvijā un to ietekmējošo faktoru izvērtējums»**

**LU docente, Maģistra studiju programmas
«Sabiedrības vadība» direktore**

**Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo varu
kongresa neatkarīgā eksperte Eiropas vietējo
pašvaldību hartas pilnveidošanā**

**Praktiska pieredze valsts pārvaldes,
pašvaldību, privātā sektora un NVO darbā**

**Publikācijas, zinātniskas konferences,
starptautiska sadarbība**

EP Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa prioritātes (2021-2026)

- pārstāvniecības demokrātijas kvalitāte un iedzīvotāju līdzdalība
  - atvērtās pārvaldības politika
  - līdzdalības formu hibrīdmodelis
  - tiešās līdzdalības veidi
  - inovatīva pieeja
  - jauniešu iesaiste

citizenlab

Politiskās iniciatīvas tiešās demokrātijas jomā pēc ATR

**pašvaldību
referendumi**

**kolektīvie
iesniegumi**

**iedzīvotāju
padomes**

**līdzdalības
budžets**

Līdzdalības komplicētība

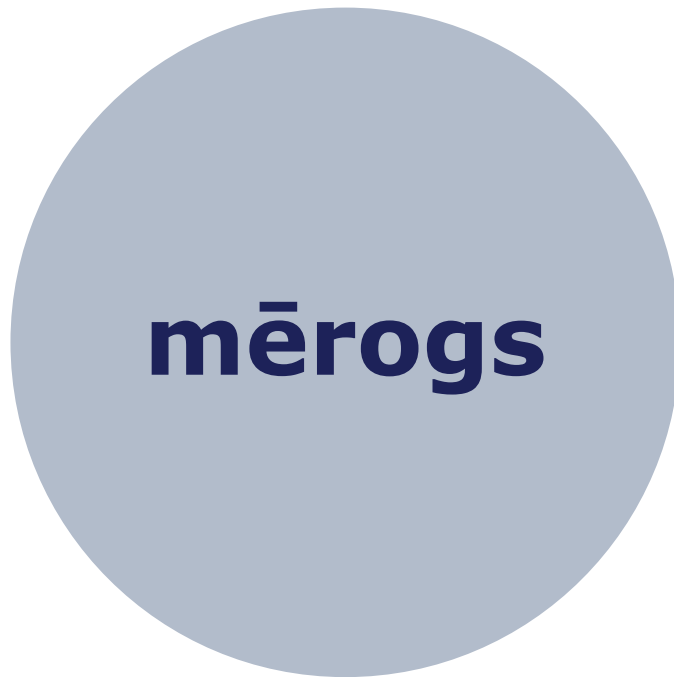
- procesa pārvaldība (>2 pers.)
- atšķirīgas:
  - mērķauditorijas
  - zināšanas/prasmes/kompetence
  - intereses/uzskati
  - resursi
  - iespējas

Līdzdalība / iesaiste

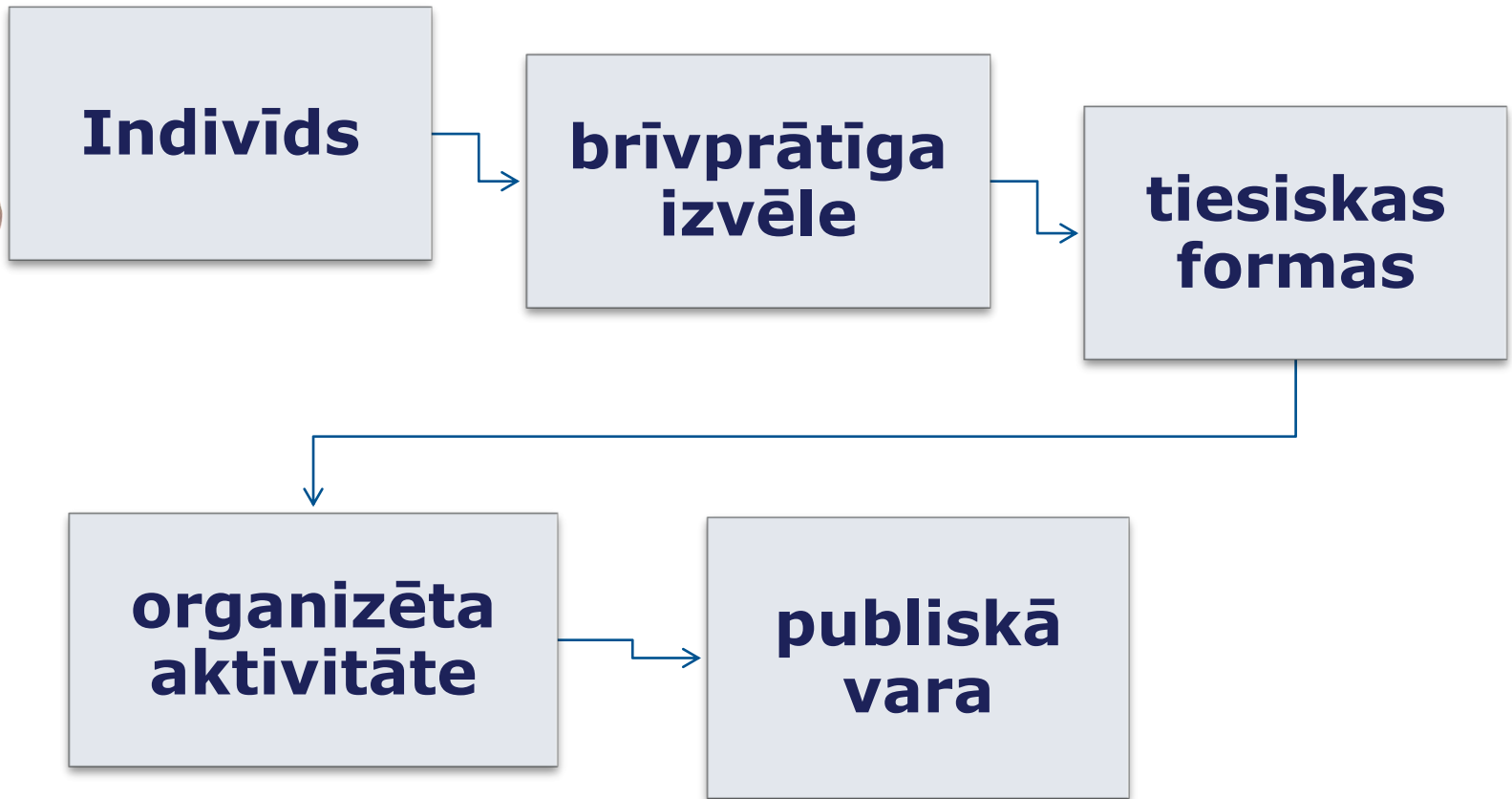

Līdzdalības

- ģimene
- skola
- draugi
- organizācija
- kopiena
- pašvaldība
- valsts
(nacionālais)
- starptautiskais
- ...

Līdzdalības nosacījumi

Līdzdalība

Pēc formas	Pēc īpašībām
tieša / pārstāvniecības	demokrātiski nozīmīga
politiska / pilsoniska	daudzveidīga
individuāla / kolektīva	mainīga
institucionāla / neinstitucionāla	brīvprātīga
	kontekstuāla
	starpdisciplināra
	grūti izmērāma / salīdzināma

Politiskā līdzdalība

privātpersonu brīvprātīga un likumīga darbība, kuras mērķis ir **ietekmēt** valdības amatpersonu darbību, viņu politisko izvēli vai to lēmumus politiskās sistēmas dažādos līmeņos

L.Seimuškānes kopsavilkums, apkopojot pētnieku līdzdalības formulējumu svarīgākos elementus

Pilsoniskā līdzdalība

ir process, kurā sabiedrības indivīdi apvienojas brīvprātīgi un sadarbojas, lai sasniegtu kādu konkrētu mērķi, aizstāvētu intereses, realizētu iniciatīvu vai risinātu jautājumus/problēmas

Līdzdalības procesa izaicinājumi

- demokrātijas principi vs birokrātijas mērķi
- of-line/on-line
  - e-pārvalde
  - e-pārvaldība
  - e-demokrātija
- kolektīva vs individuāla iesaiste
- institucionālas vs neinstitucionālas formas
- profesionālie lobētāji vs sabiedrības intereses
- mainīgā vide
- kontekstuālie faktori

**Kā uzrunāt atšķirīgās
mērķauditorijas un aizsniegt
līdzdalībā neaktīvos**

Līdzdalības formas

I Institucionālās

- vēlēšanas
- referendumi
- kolektīvie iesniegumi
- līdzdalība valsts pārvaldes/pašvaldības komisijās, darba grupās, konsultatīvajās padomēs
- sabiedriskās/publiskās apspriešanas
- kontakti (tikšanās) ar politiķiem, amatpersonām
- iesaistīšanās politiskajās partijās, nevalstiskajās organizācijās u.c.

II Neinstitucionālās

- boikotēšana, parakstu vākšana, sociālo mediju tīklu izmantošana, u.c.

Politiskās līdzdalības veidi

- **Pārstāvniecības līdzdalība/
representatīvā demokrātija**
  - **Lēmumus pieņem pārstāvji**
- **Tiešā līdzdalība/demokrātija**
  - **Lēmumus pieņem tauta tieši un nepastarpināti**

Līdzdalības ignorance

- ietekmē iedzīvotāju uzticēšanos organizācijām/ publiskās varas institūcijām/to amatpersonām
- samazina aktivitāti vēlēšanās
- pastiprina skepsi par iespēju ietekmēt lēmumus
- ietekmē pieņemto lēmumu un to izpildes kvalitāti
- pastiprina plaisu starp indivīdu un organizāciju, starp iedzīvotāju un varu

Iedzīvotāju uzticēšanās publiskās varas institūcijām un politiskajām partijām Baltijas valstīs (%)

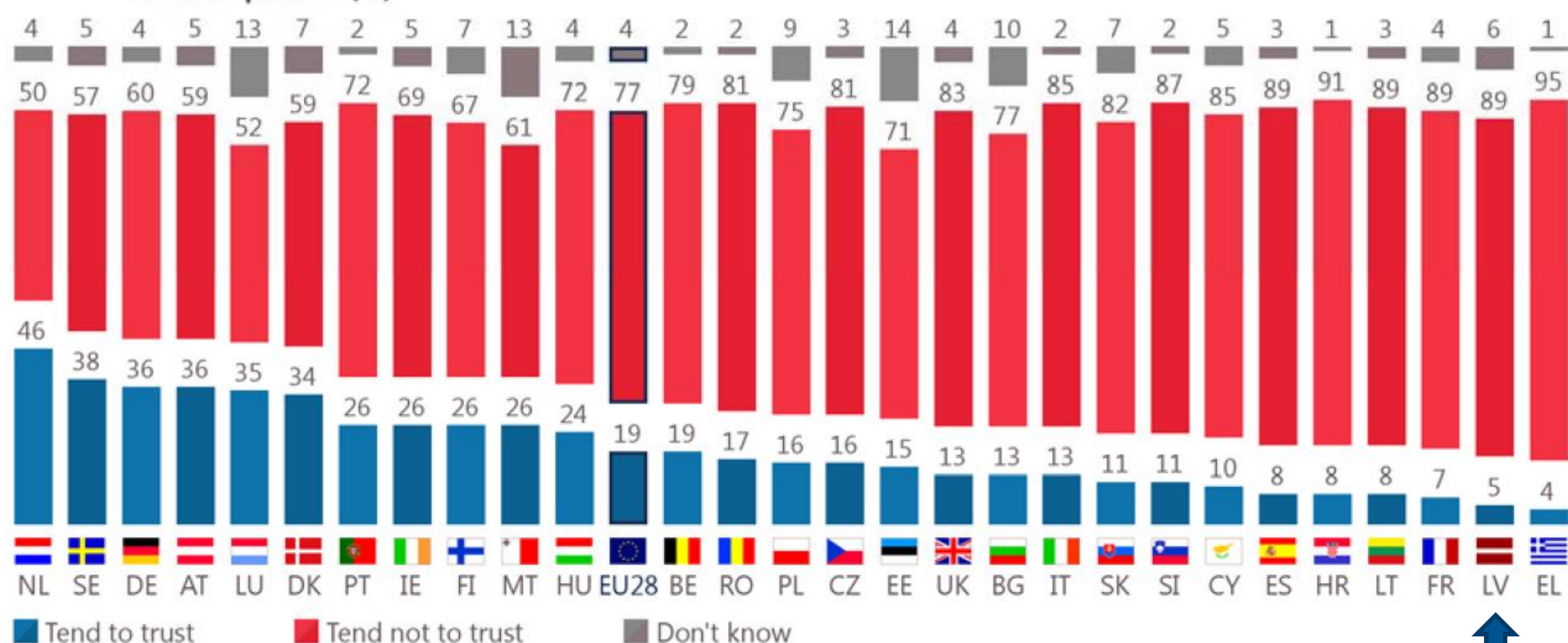
	Latvija		Lietuva		Igaunija		ES 27
	Tiecas uzticēties	Tiecas neuzticēties	Tiecas uzticēties	Tiecas neuzticēties	Tiecas uzticēties	Tiecas neuzticēties	Tiecas uzticēties
Valdība	23	73	27	68	46	54	35
Parlaments	19	76	14	79	40	60	36
Pašvaldības (<i>regional or local public authorities</i>)	48	45	52	40	59	41	57
Politiskās partijas	6	90	11	83	15	85	21
Publiskā pārvalde	32	64	49	40	64	36	51

Eiropas Komisija, Standard Eurobarometer 96 (2022. gada janvāris-februāris)

Iedzīvotāju uzticēšanās politiskajām partijām

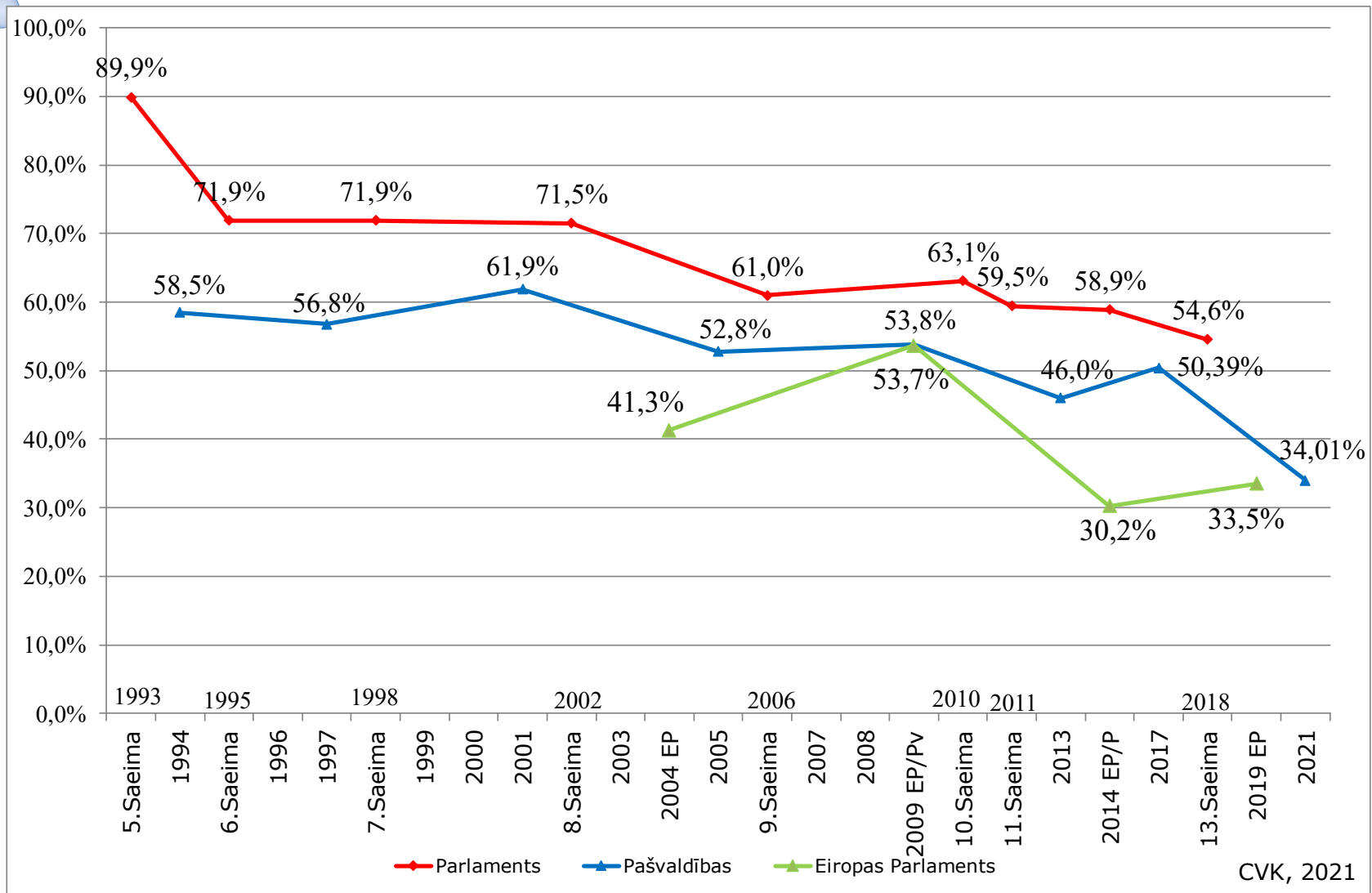
QA8a.2 I would like to ask you a question about how much trust you have in certain media and institutions. For each of the following media and institutions, please tell me if you tend to trust it or tend not to trust it.

Political parties (%)

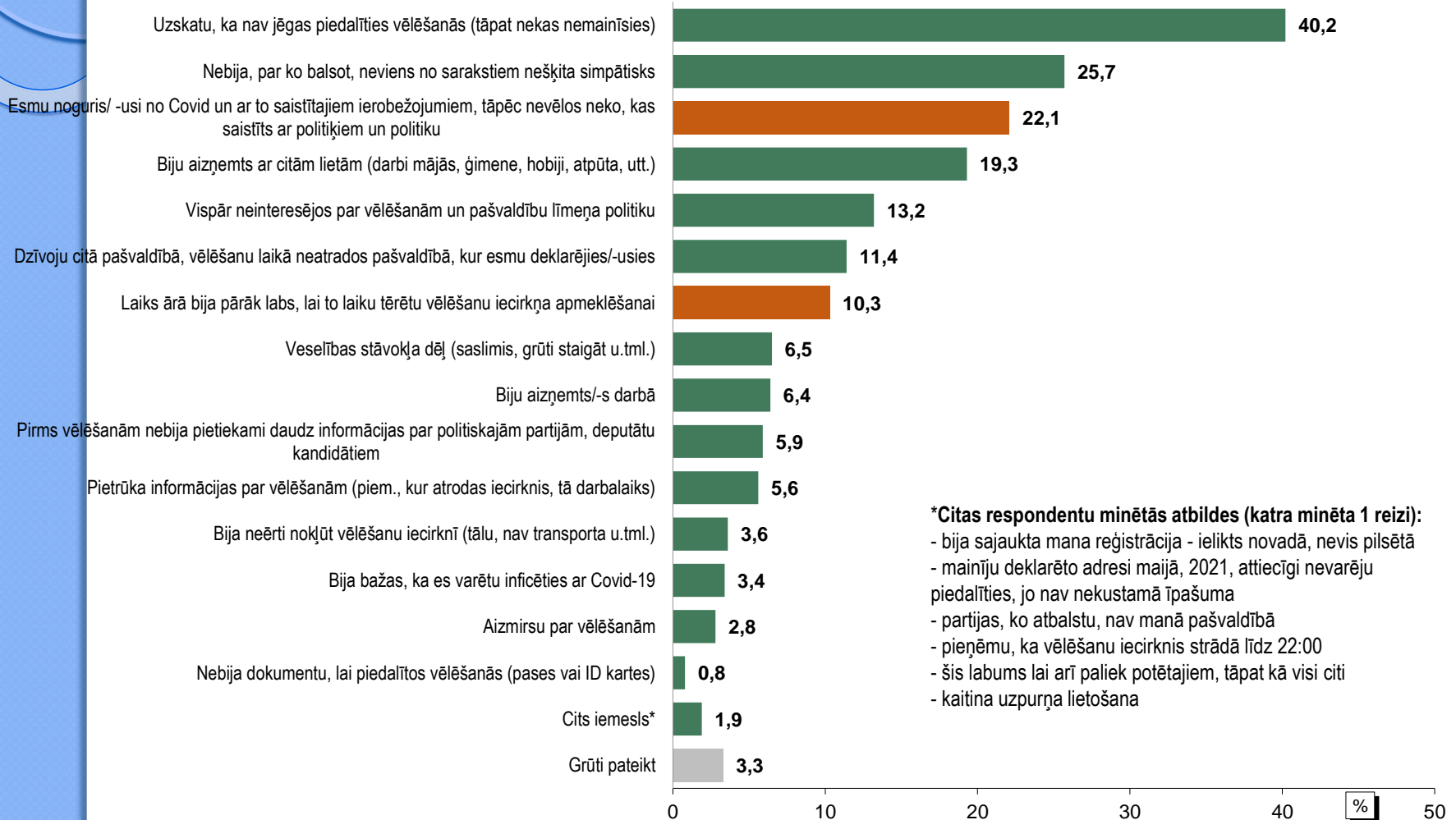
Eiropas Komisija, Standard Eurobarometer 89 (2018. gada marts)

Vēlētāju aktivitāte LR parlamenta, pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās Latvijā kopš 1993.gada

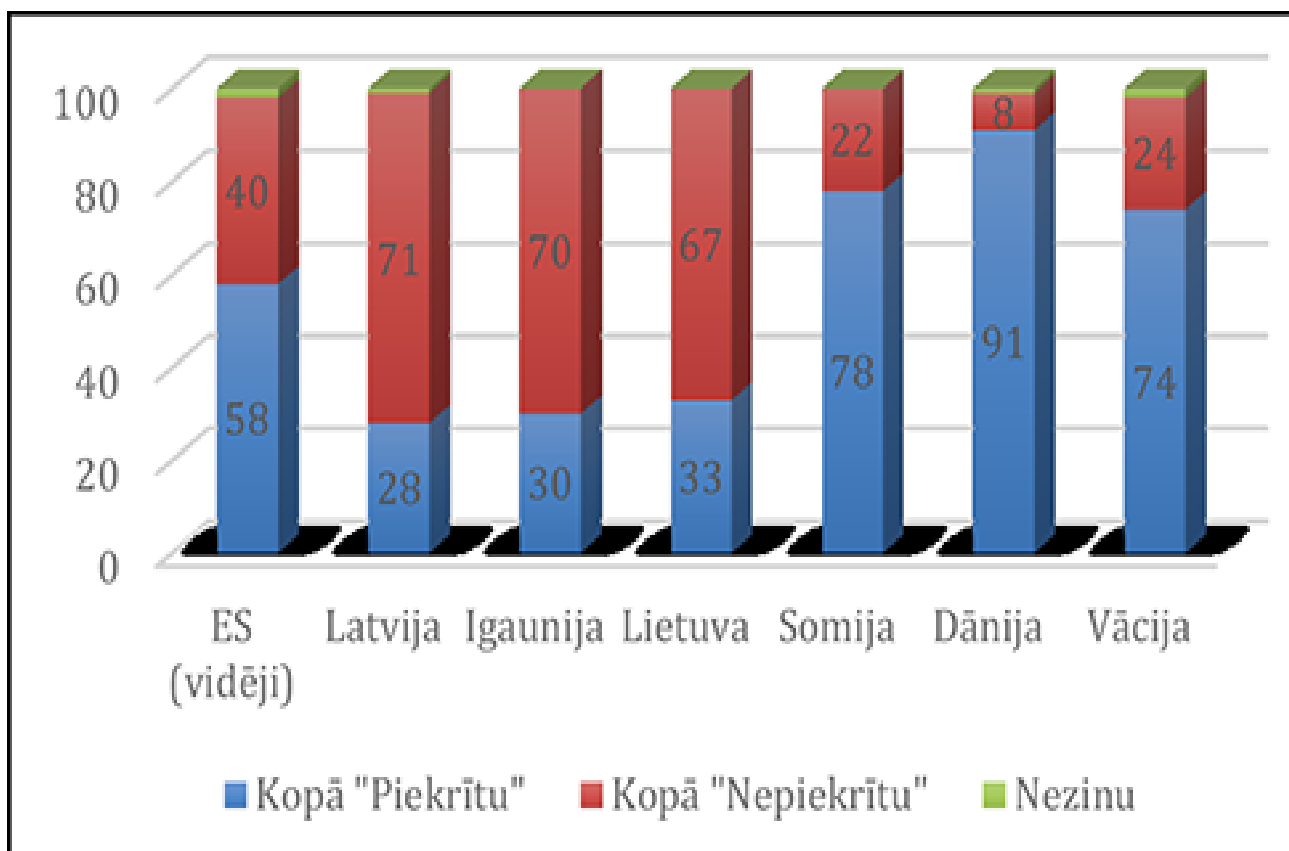

Iemesli, kāpēc iedzīvotāji nepiedalījās aizvadītajās pašvaldību vēlēšanās (SKDS, 2021)

"Šajā sarakstā ir uzskaitīti dažādi iemesli, kāpēc cilvēki dažkārt nepiedalās pašvaldību vēlēšanās. Lūdzu, atzīmējiet kādu iemeslu dēļ Jūs NEPIEDALĪJĀTIES aizvadītajās pašvaldību vēlēšanās, kas notika 5.jūnijā?"

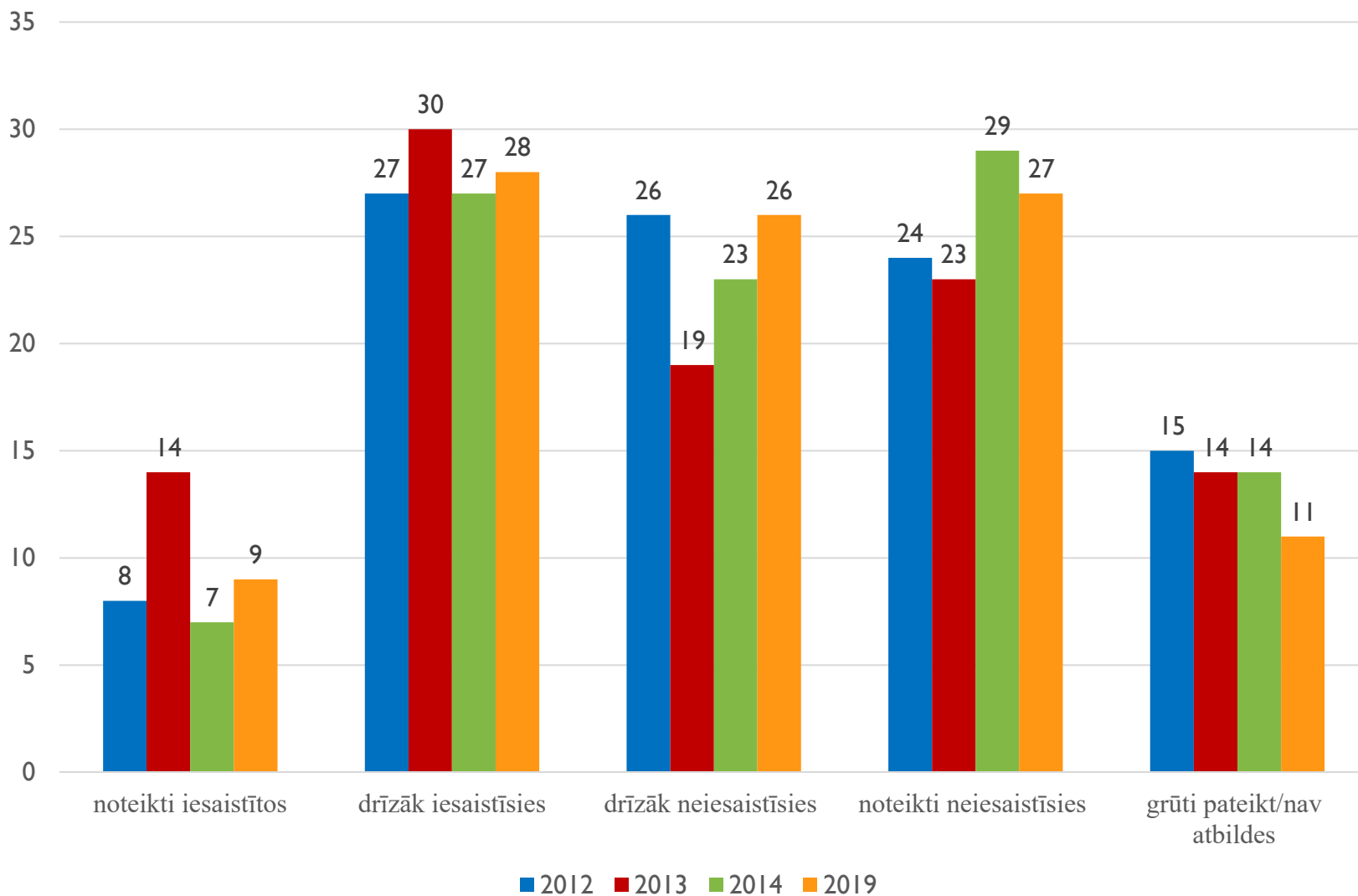
Vai manai balsij manā valstī ir nozīme

Iedzīvotāju uzticēšanās publiskās varas institūcijām un politiskajām partijām Baltijas valstīs, Dānijā, Somijā, Vācijā (%)

	LV	LT	EE	DK	FI	DE	ES27
Valdība	26	41	49	64	57	50	37
Parlaments	24	23	33	64	62	51	35
Pašvaldības	53	43	56	75	68	75	57
Politiskās partijas	10	16	16	41	34	30	21
Publiskā pārvalde	33	42	63	75	68	67	52

Apņēmiegie iesaistīties, ja pašvaldību lēmumi neatbilst iedzīvotāju interesēm 2012.-2014. & 2019. (%)

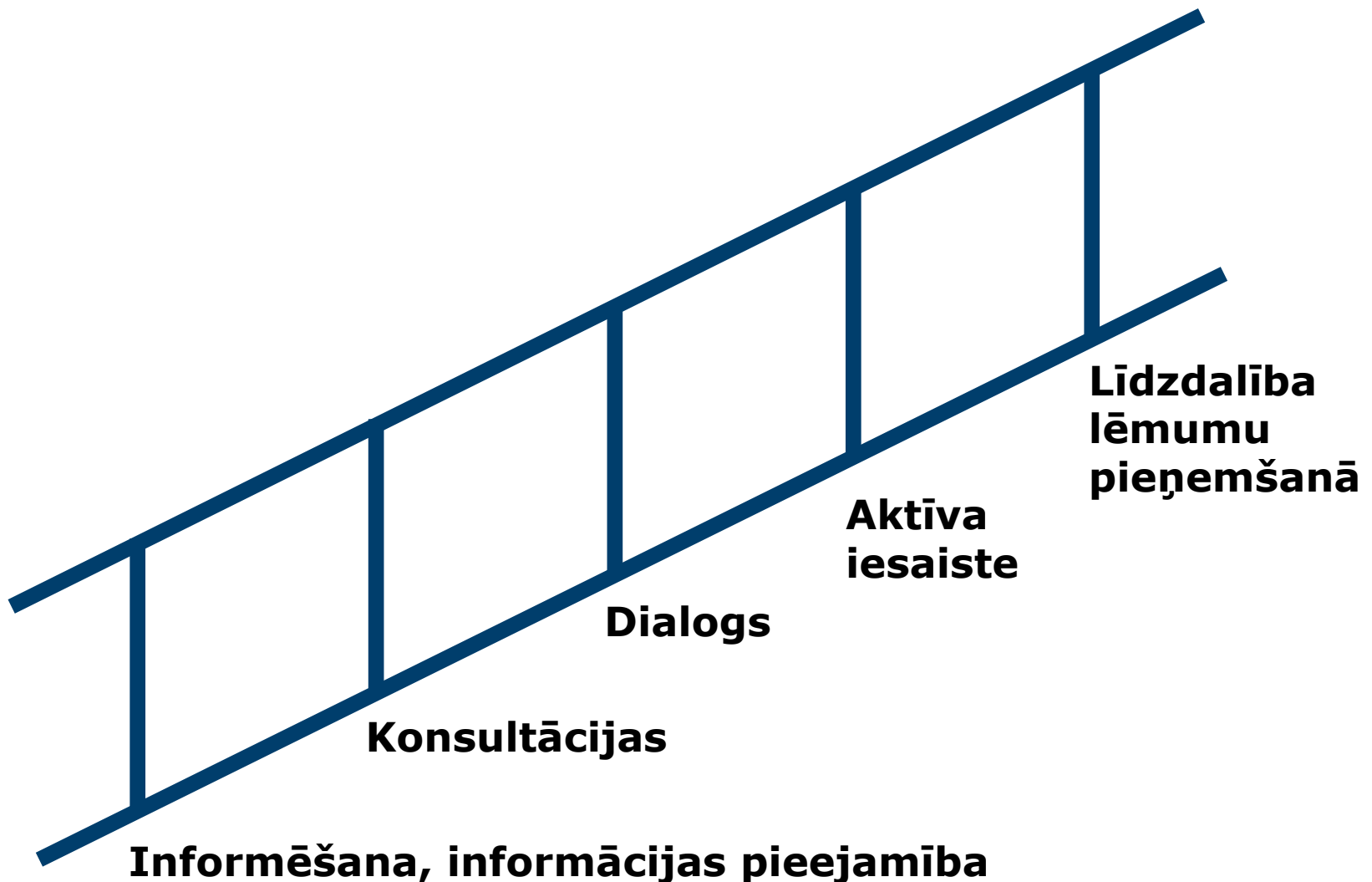

Līdzdalība ir efektīva, ja...

var līdzdarboties	Can do	zināšanas, prasmes, resursi
patīk	Like to	piederības sajūta
ir iespējas	Enable to	nodrošināti veidi, platformas
ir uzaicināti	Asked to	pastāvīgi iesaista
ir sadzirdēti	Responded to	viedokļi tiek respektēti

Līdzdalības līmeņi

Idejas pamatā Šerijas Arnšteinas (ASV) darbs «Pilsonu līdzdalības kāpnes», 1969

Līdzdalības formalitāte

- [...] vēlme iesaistīt ir ļoti formāla. Mēs it kā parādām, ka mēs iesaistām, jo mums [...] ir vajadzīga sabiedriskā apspriešana. Taču atbilde visā pilnībā zināma jau iepriekš
- Viena no demokrātijas pamatpazīmēm ir spēja noteikt dienaskārtību. Taču vairumā dažādo iesaistīšanas formu dienaskārtība ir jau noteikta – jums vienkārši jāsniedz atbildes uz jau iepriekš uzdotajiem jautājumiem

I. Ījabs. «Pelēkā uzvalka bruņinieki», intervija ar Gaju Pītersu (B. Guy Peters), Rīgas Laiks, 2011

Ieguvumi no līdzdalības

- piedalās vietējās politikas veidošanā
- ietekmē lēmuma pieņemšanu
- veicina diskusijas
- attīsta sadarbību
- sadala atbildību
- piedāvā risinājumus
- meklē kompromisus, nolīdzina konfliktus
- veido izpratni, atbalstu un uzticēšanos...

Rezultāts – stiprina piederību; uzlabo attiecības un lēmumu pieņemšanas procesu

Pārstāvniecības demokrātijas vājums

- pieprasa sabiedrības un varas attiecību sistēmas transformāciju
- tiešās līdzdalības formu izmantošanu rīcībpolitikas veidošanā un lēmumu pieņemšanā
- iedzīvotāji mazāk piedalās vēlēšanās, bet sava viedokļa paušanai un/vai iesaistei biežāk izmanto alternatīvas līdzdalības iespējas

Mainās sociālās līdzdalības formas!

Pārstāvniecības demokrātijas vājums

- Balsošanā politiskais saturs ir ierobežots (*sarakstu, kandidātu izvēle*)
- Balsošana ir vienkārša procedūra, tā neprasa daudz iniciatīvas/ sadarbības ar citiem
- **Tiešā demokrātija**
- demonstrē pilnīgāku/konkrētāku iedzīvotāju līdzdalību vietējās politikas formulēšanā

Deborah Steven "Deliberative Democracy, Public Policy and Effective Citizens participation", 2008

Tiešā līdzdalība. Perspektīva...

- vēlēšanu sistēmas modifikācija (piem., tieša pašvaldību mēru ievēlēšana)
- referendumi
- līdzdalības platformas
- kolektīvie iesniegumi
- līdzdalības budžets
- deliberatīvās metodes

- iedzīvotāju sapulces/forumi/hakatoni
- domnīcas
- savstarpējo ziņojumu mobilās lietotnes
- inovāciju laboratorijas
- u.c.

Līdzdalības budžets

- pirmsākums Porto Alegre, Brazīlija – 1989.g.
Eiropā – 2000.g.
- veids, kādā iedzīvotāji izlemj, kā izmantot daļu no valsts/pašvaldību budžeta
- piešķir reālu varu noteikt prioritātes un par tām balsot

Līdzdalības budžets

**aicinājums paust
idejas**

**ekspertu
vērtējums**

ideju pamatotība,
finanšu resursi,
tehniskais risinājums

diskusijas
starp ekspertiem
un ideju
iesniedzējiem

**2 ideju
realizācija**

**ideju
prezentēšana**

balsošana no 14 g.

par visām idejām,
kas atbilst budžeta
nosacījumiem un
ir ekspertu novērtētas

HOME

CITY OF TARTU

SERVICES

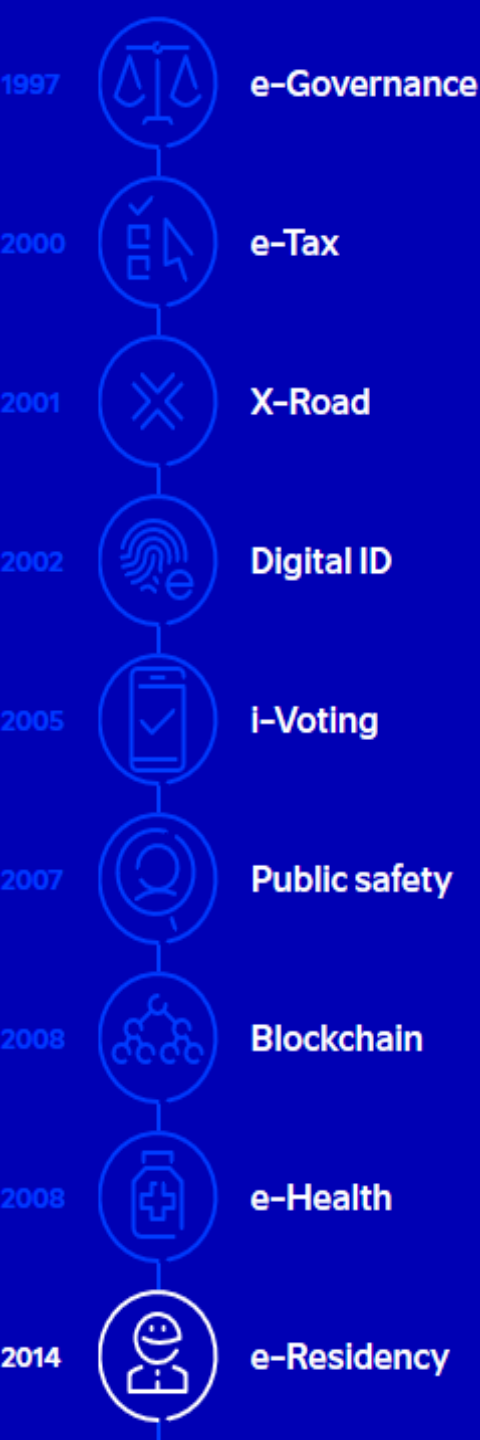
GET INVOLVED

Participatory Budgeting in Tartu 2022

- Gathering Ideas – 11 April – 2nd May
- Technical Preparation – May – June
- Discussions – June
- Introducing Ideas – August - September
- Public Vote – October
- Implementing Ideas – In **2023**

**Result: 25 ideas
for public voting**

Tiešās līdzdalības iespējas Igaunijā

- Rahvakogu (Estonian People's Assembly)
- Estonian Cooperation Assembly
- Citizen Initiative Portal (Rahvaalgatus.ee)
- CitizenOs.com

- E- Consultation System
- E- Participation and Citizen Centeredness

+ iedzīvotāju līdzdalība budžeta pieņemšanā Tartu, 2013

+ balsstiesības no 14 gadiem (3 balsis)

+ balsstiesības Igaunijas vēlētajiem no 16 gadiem, 2017

RĪGAS
APKAIMJU
ALIANSE

Līdzdalīgā budžetēšana
Participatory budgeting

Rīgas pilotprojekts 2019 | Riga pilot case 2019

Tev ir ideja, kā uzlabot
savu apkaimi?

**iesniedz projektu
un veido Rīgu!**

22

19'011

500'000

Apstiprinātie projekti 2021.g (11):

- Vecāķu pastaigu laipa
- Āgenskalna betona baseina skeitparks
- Pilsētsuņu laukums
- Zvirgzdu salas mantojums – Mazā krasta atdzimšana u.c.

Līdzdalības budžeta ieguvumi

- paplašināta līdzdalība
- sabiedrības intereses
- kopienu sadarbība
- diskusijas starp iedzīvotājiem un amatpersonām
- daudzveidīgas iespējas, radoši risinājumi praktiskām problēmām, īstenojot pilsoņu idejas
- reāla līdzdalība rīcībpolitikas veidošanā un lēmumu pieņemšanā

Tas nav jautājums par naudu!

Deliberatīvās metodes

ir apspriežu metodes,
kuras izmanto, lai
iesaistītu sabiedrību
organizētā procesā
kolektīvu
risinājumu/rekomendāciju
izstrādē sarežģītos
politikas jautājumos

Deliberatīvās līdzdalības nosacījumi

Svarīgākās dimensijas

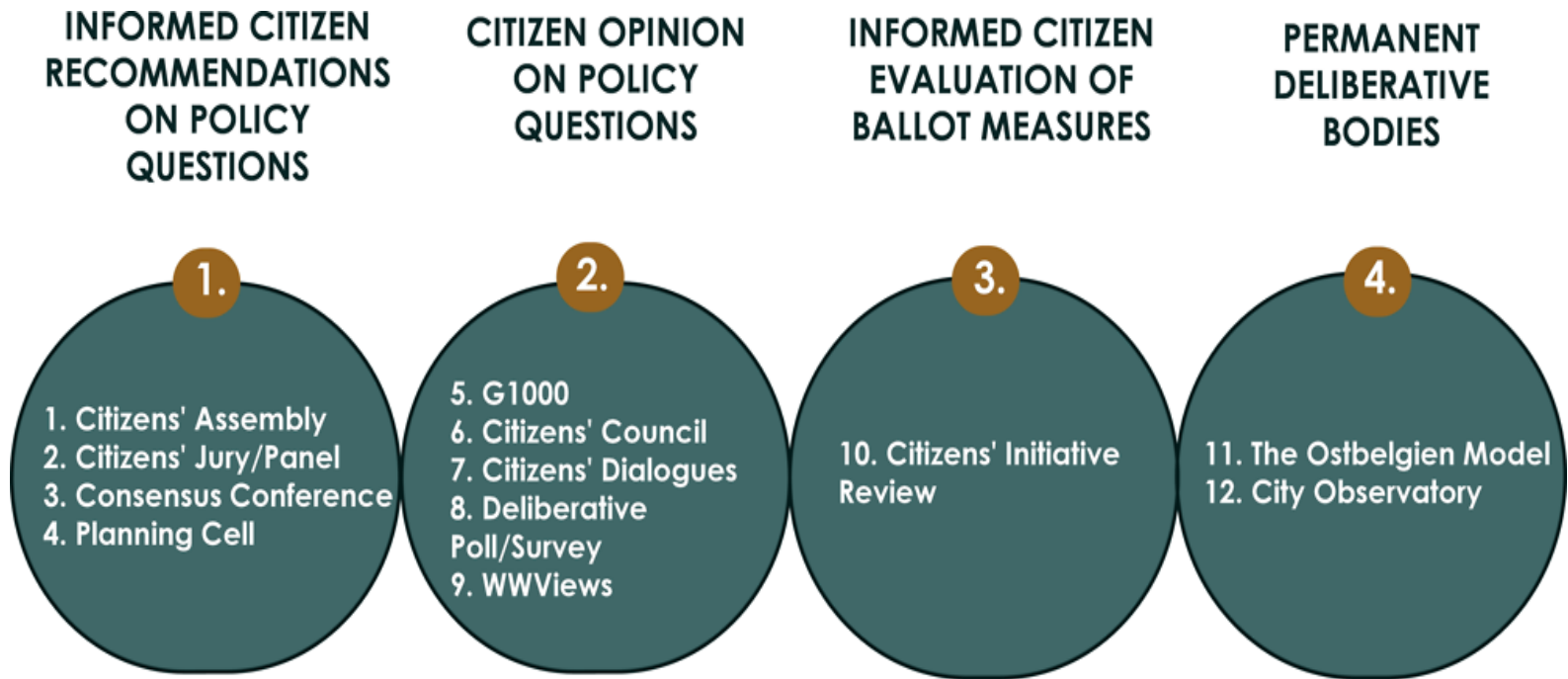

apspriešana

pārstāvība

ietekme

Deliberative metožu veidi

Ieva Česnulaityte «Models of representative deliberative processes». «Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions», OECD, 2020

Populārākie veidi

1. Pilsoņu asambleja
2. Pilsoņu žūrija
3. Konsensusa konference
4. Plānošanas «šūnas»
5. Deliberatīvās aptaujas
6. G1000
7. Iedzīvotāju padomes
8. Iedzīvotāju dialogs u.c.

PRESENTED BY ENGAGING SCIENTISTS IN POLICY AND ADVOCACY
APRIL 20TH, 10 AM TO 2 PM
ANN ARBOR DISTRICT LIBRARY, PITTSFIELD BRANCH
WASHTENAW COUNTY
**Consensus
Conference
on Water
Security**
SPONSORED BY: SCIENCE DEBATE, UNION OF
CONCERNED SCIENTISTS AND UNIVERSITY OF
MICHIGAN LIBRARY
Union of
Concerned
Scientists
Science
Debate
M
FORD SCHOOL
LIBRARY

**The Citizens'
Assembly**

Ieguvumi no deliberatīvās demokrātijas

- iesaistītās pārstāvniecības un to viedokļu daudzveidība
- «pūļa» viedums
- neatkarība no politiskās elites, interešu grupu spiediena
- ārējo faktoru mazāka ietekme (vēlēšanu tuvums)
- sadarbība starp dažādām iedzīvotāju grupām
- kolektīvi risinājumi/rekomendācijas

Ieteikumi par līdzdalību

- vienkārša un saprotama informācija lietotājam par līdzdalības iespējām
- organizāciju, individuālo aktīvistu, ekspertu plašāka iesaiste
- ērtu, daudzveidīgu, elastīgu iesaistes formu izmantošana, respektējot kontekstu
- virzība uz tiešās līdzdalības - iniciatīvu, apspriežu, balsošanas – platformām
- iedzīvotāju pašu vadītu līdzdalības modeļu veicināšana

Radoši meklējumi!

Eksperimentēt un nebaidīties kļūdīties!

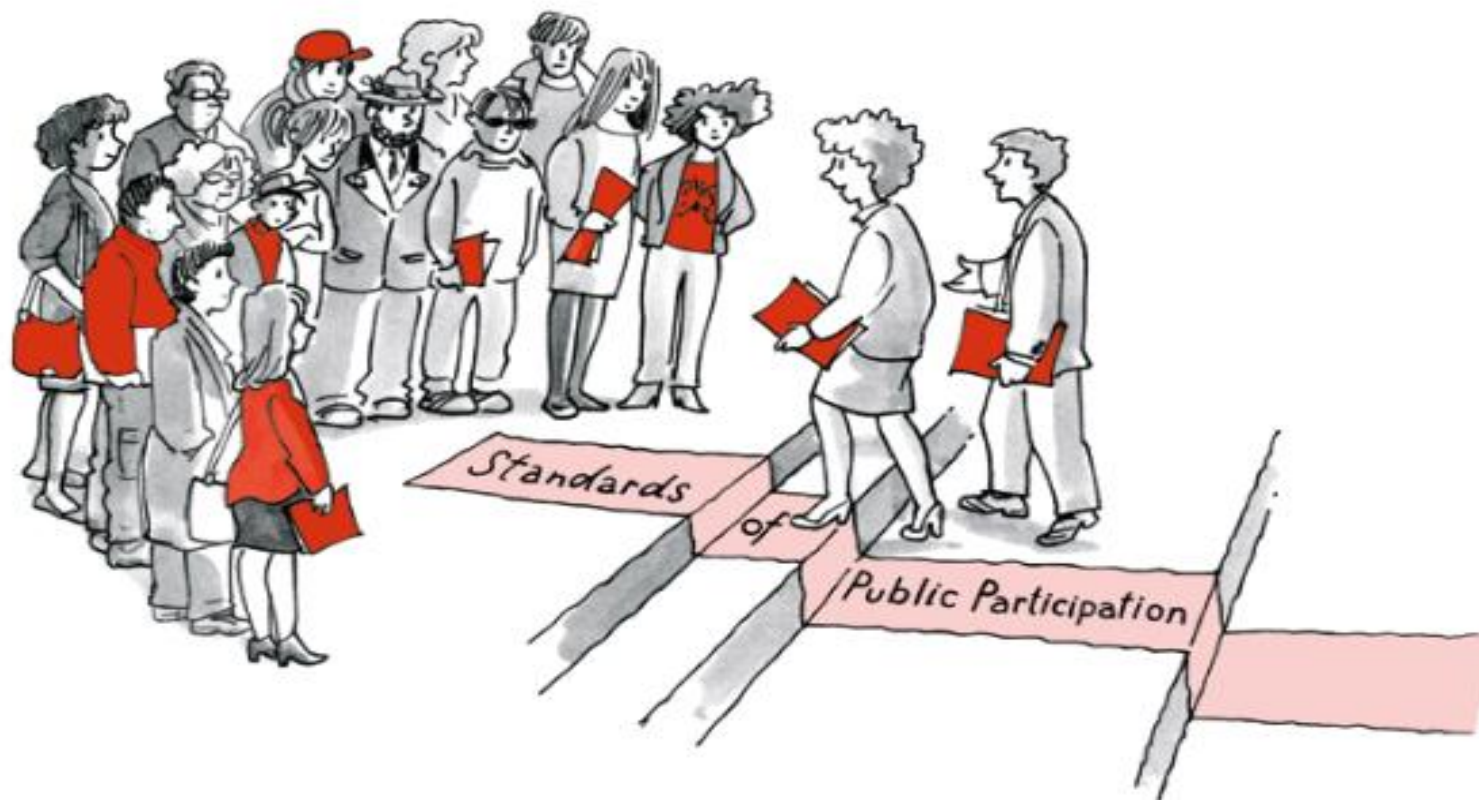

BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH

lebensministerium.at

STANDARDS OF PUBLIC PARTICIPATION

Recommendations for Good Practice

Standards of Public Participation, Austria

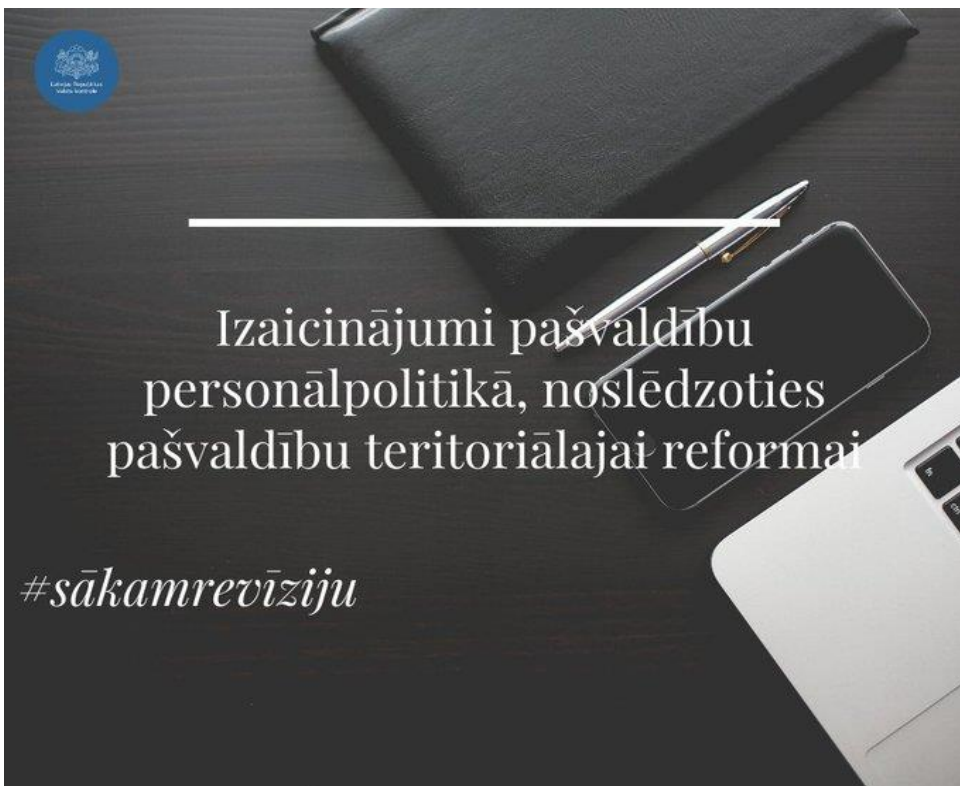
Valsts kontrole

Ko tu domā?

Iesaisties revīzijā!
Piedalies aptaujā
un novērtē Rīgas
transporta infrastruktūru!

LRVK.GOV.LV

Izaicinājumi pašvaldību
personālpolitikā, noslēdzoties
pašvaldību teritoriālajai reformai

#sākamrevīziju

Labā pārvaldība līdzdalībā

- iesaistiet agrīnā sākumposmā
- identificējiet interešu grupas
- sagatavojiet līdzdalības plānu
- konsultējiet, izskaidrojiet un dodiet laiku izvērtēšanai
- informējiet un nodrošiniet ar jaunāko informāciju
- veidojiet nepārtrauktu atgriezenisko saiti
- izvērtējiet līdzdalībā sasniegto rezultātu

Pašvaldību nolikumi... Pārdomām...

- ❑ atsevišķa sadaļa *Iedzīvotāju tiesības un līdzdalības iespējas vietējā pārvaldē*
- ❑ līdzdalības normu regulējums – vēlams skaidrs, saprotams
- ❑ ceremoniālā līdzdalība ➡ līdzdalība *būt balsij pašai valdībā*

Der ielāgot!

**Līdzdalībai nav jēgas, kad
lēmumi jau ir pieņemti un
iesaistīšana tiek izmantota, lai
imitētu darbību**

**Tas noved pie vilšanās, kas
samazina vēlmi iesaistīties
turpmākajā lēmumu
pieņemšanā**

**Radiet vietas, kur ļaudis var reāli
ietekmēt lietas un viņi nāks.
Tas nenotiks vienas nakts laikā,
taču tas notiks!**

(G.Pīterss)

Paldies par uzmanību!

lilita.seimuskane@lu.lv

